

**SÁMEDIKKI DOAIBMAPLÁNA MÁNÁIDGÁRDDIID
MIELLAÁVKKÁLAŠ BARGGUID OVDDIDEAMI
VÁRÁS**

SÁMEDIKKI DOAIBMAPLÁNA MÁNÁIDGÁRDDIID MIELLAÁVKKÁLAŠ BARGGUID OVDDIDEAMI VÁRÁS

Álggahus

Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2002-2005 meannudeami oktavuodas 30.11.2001:s, mearridii Sámediggi vuoruhit barggu plánain ”Plan for hvordan barnehager kan jobbe med holdningsskapende arbeid og tiltak mot mobbing/intoleranse” (Plána movt mánáidgárddit sáhttet bargat miellaávkkálaš bargguiguin ja doaimmaiguin givssideami/gierdameahttunvuoda vuostá). Plánas deattuhuvvo rávisolbmo rolla, gelbbolaš rávisolmmoš, muhto das lea maiddá mánáidperspektiiva.

Duogáš plána ráhkadeapmái lei ahte givssideapmi orru lassáneame servodagas. Maiddá sámi servodagas lassána givssideapmi ja eará dohkkeameahtumis meanut. Mediain čalmmustahttojuvvo givssideapmi eambo go ovdal, ja mediat lea divvugohtán jearaldaga movt ásahusat, ovttaskas olbmot ja eiseválddit meannudit mánáid ja nuoraid guovdu, ja mii sin rolla lea.

Dál leat čavgadet gáibádusat dasa ahte mánáidgárddit galget leat mánáide heivvolaččat, ja ahte mánát ja váhnemat galget eambo beassat váikkuhit mánáidgárddi árgabeaivvi. Leat stuorát vuordámušat mánáidgárddiide dál go ovdal. Váhnemat sáhttet válljet mánáidasaset ollesáigesaji dahje oasseáigesaji, ja dat sáhtta maid mielddisbuktit mánáidgárddiide odđa hástalusaid.

Sámi mánát orrot iešguđetlágán servodagain. Muhtun mánát orrot sámi servodagain, muhtumat fas dáčča servodagain ja olu mánát orrot dakkár servodagain gos mánggat kultuvrrat deaivvadit. Sámi servodagat leat mánggaláhkái hui iešguđetlágánat, muhto dain leat maid oktasaš kultuvrralaš bealit maid čielgasit sáhtta gohčodit sápmelaš iešvuohtan. Sámi servodagain lea olbmot dávjá bisuhan sámi árbevieruid, vieruid, norpmaid ja eallinvugiid. Sámi servodagat leat huksejuvvon daid vuoduid nala, ja doppe sáhttet leat iešvuodát mat eai leat dábálaččat dáčča servodagain, ja seammás sáhttet váilut dáčča dahje odđaáigasaš iešvuodát. Dađistaga leat maiddá sámi servodagaide leavvan oarjemáilmmálaš dahje urbána iešvuodát ja eallinvuogit. Muhtumiidda sáhtta leat váttis eallit guovtti kultuvrras oktanis, nuppiide fas ii leat dat váttisvuohtan. Dat ásahusat gos mánná ájáhallá guhkes áigodagaid

mánnávuodastis, fertejit duodas váldit juohkelágán problemaláhttema, ja árjjaid bidjat dasa ahte buot mánát ožžot oadjebas ja buori mánnávuoda ja dovdet oadjebasvuoda árgabeaivválaš dilis, ležžet dál mánáidgárddiin dahje eará arenain. Mánáid láhtten rievddada. Dál lea givssideapmi eambo áigeuovdil go ovdal. Dan oktavuodas lea earet eará ráhkaduvvon “Manifest mot mobbing” (Julggaštus givssideami vuostá).

ULBMIL: BUOT MÁNÁIN GALGÁ LEAT OADJEBAS MÁNÁIDGÁRDEBIRAS – gos ii leat givssideapmi

Mii lea givssideapmi?

Sátne ”mobben”, namalassii givssideapmi, boahdá engelas ”mob” sánis, ja dat adno go lea stuorát joavku dahje olmmoščoagganeapmi mas lea ovdamearkka dihte oktasaš mihttomearri dahje oktasaš doaimma.

Dan Olweus Bergen Universitehtas čilge mobbema dahje givssideami ná: “olmmoš givssiduvvo go okta eará olmmoš dahje máŋga eará olbmo jeavddalaččat ja dihto áiggi badjel dahket negatiiva daguid su vuostá” (Olweus 1994, s. 17).

Givssideapmi/gierdameahtunvuohka mánáidgárddis

Givssideapmi mánáidgárddis sáhtá dáhpáhuvvat máŋgaládje. Dat sáhtá leat olggušteapmi, badjelgeahččan, manipuleren dahje njálmmálaš givssideapmi. Gos mánáidgárddis givssiduvvo, gii givssida, gii givssiduvvo, makkár láhtten neaktá givssideapmin ja makkár oktavuodain givssiduvvo, lea kontekstuála beliid duohken dahje birrasa iešvuodaid duohken. Movt sáhttit mii rávisolbmot fuomášit ahte mánná givssiduvvo?

Mánát eai dárbbas leat ”heajoslunddogat” vaikko givssidit, muhto sii eai soaitte vuos oahppan nu čiekŋalit smiehttat givssideami birra. Muhtomin soitet dušše fuomášan ahte gánnáha láhttet nu movt sii dahket dihto mánáid vuostá.

Jus mánás lea ovdamearkka dihte dávjá ”čoavji bávččas”, dahje jus ii gárostuva mánáidgárdái vuolgit, de sáhtá dat leat mearkan dasa ahte juoga lea boastut. Dakkár mearkkaid ferte mánáidgárdi váldit duodalaččat ja ohcagoahtit árttaid, vai nagoda čoavdit vejolaš váttisvuodaid mánáid servvoštallamis.

Iskkadeamit skuvllain čájehit ahte leat nuoramus oahppit geat eanemusat givssiduvvojit. 2. luohká rájes 6. luohkkái (ovddeš luohkkájuogu mielde), givssiduvvojedje 11,6 % ohppiin, nuoraiddásis (7.-9.luohkká) lei lohku unnon eambbo go beliin (5,4 %) (Olweus 1992).

“Den norske barnehagekvalitet” (Norgga mánáidgárdekvalitehta) nammasaš prošeavttas mii čadahuvvui viđá suohkanis Lulli-Trøndelága fylkkas 2002:s ja 2003:s, bođii jearahallamiin ovdan ahte sohkabealerohusat eai lean namuhanveara stuorrát. Dutkit leat gávnahan ahte bártnážiid gaskka lea eanet njuolggogivssideapmi go nieiddažiid gaskka. Olweusa iskkadeamis čájuhuvvo ahte bártnážat eanas givssidit fysalaš veahkaválldi bokte, nieiddažat fas atnet psyhkalaš veahkaválldi, ovdamearkka dihte savkkástallet ja skužistit, leat suollemas juonalaččat ja atnet eahpenjulges vugiid nugo šláttardit ja manipulerejit ustitoktavuođaid. Nieiddat vigget beaitit psyhkalaš givssideami.

Dakko dáfus leat sohkabeliid gaskka erohusat: Givssideapmi bártnážiid ja nieiddažiid gaskka lea goabbatlagán sihke viidodaga ja vugiid dáfus (Olweus 1992). Mánáidgárdebargit berrejit leat áicevaččat bárdne- ja nieidagivssideami erohusaide.

Okta bealli givssideami čilgejumis lea systematihkka dahje vuogádatvuohta. Givssideapmi geardduhuvvo ja dat dáhpáhuvvá dihto máná vuostá. Dás fertet earuhit ovttahávalaš dáhpáhusaid ja dávjjes dáhpáhusaid. Heive jearrat leat go mánát ovdaskuvlaagis nu juonalaččat?

Dan Olweus (1994) čilge ahte láhttendási systematihkka ii leat guhkilmas plánemiid duohken, muhto lea vissis dáhpáhus mii geardduhuvvo.

Girjjálašvuođas bohtá dávjá ovdan ahte givssiduvvon máná lea dábálaččat árgi, njáigu ja udju ja sus lea rašes iešluohttamuš, dat leat máná guhte álkit čirro, ja gii ii biđe bealis fysalaččat ii ge njálmmálaččat. Maiddái mánát geain lea negatiiva iešgovva, ja mánát geat ballet eará mánáin, sáhttet givssiduvvot.

Min servodagas leat gierdilvuohta ja eará olbmuid árvvusatnin guovddáš vuodđoárvvut, ja dat ferte maid ovdanbohtit mánáidgárddis.

Sámi mánáidgárddiin berrejit bidjat návccaid dasa ahte sámi kultuvrra girjáivuohta árvvusadnojuvvo. Mánáidgárddi rámmaplána mielde lea dat guovddáš doaibma mánáidgárddiin.

Mánáidgárdi galgá leat veahkkin oččodit sámi mánáid oahpásmuvvat sámi kultuvrra girjáivuhtii dainna lágiin:

- ahte mánát oahpásnuvvet eará guovllu sámiide ja sin eallinvugiide ja árbevieruide
- ahte mánát ohppet ahte leat eará ge sámegiellat suopmanat
- ahte mánát ohppet ahte leat iešguđetlágán gávttit iešguđet guovlluin
- ahte oahpaha árvvusatnit ja gudnejahttit nuppiid sámiid
- ahte viidát oahpaha mánáide sámi historjjá ja sámiid dálá servodateallima
(Mánáidgárddi rámmaplána, s. 95)

Lea sáhka govvidannávccas ja empatiijjas go máhttigoahhtá oaidnit áššiid earáid čalmmiiguin ja govvidit movt eará olbmui lea dilli.

Mánáidgárddi rámmaplánas lea guovddáš ulbmilin ahte máná oamasta gierdilvuoda ja oahppá árvvusatnit olbmuid geain lea eará kultuvra. Buot olbmot berrejit dohkkehit eará olbmuid ja čearddaid. Diehtemeahtunvuotta eará álbmogiid birra, sáhtá dagahit balu dasa mii lea amas, ja gierdameahtunvuoda. Danne berrejit mánát mánáidgárddi rájes juo dovddiidit eará kultuvrraid, vai háhket alcesaset buriid miellaguottuid eará olbmuid guovdu. Mánáidgárddi berre maiddá gaskkustit ahte olbmot leat iešguđetlágánat, muhto ahte buohkat leat ovttaárvosaččat. Dat guoská ovdamearkka dihte eará čearddat olbmuide ja kultuvrraide, iešguđet ahkášaš olbmuide, nissonolbmuide ja dievdoolbmuide, doaimmashehttejuvvon olbmuide dahje olbmuide geat leat earalágánat oaidnit.

Rámmaplána mielde galget mánáidgárddiid árvogaskkusteami vuodut leat servodaga oktasašárvvut, maid eatnasat sáhttet doarjut. Dás namuhit ee. olmmošárvvu, gierdilvuoda ja árvvusatnima, ráhkisvuotta lagamužžii ja solidaritehta, vuoiggalašvuoda, duohtavuoda ja rehálašvuoda, ráfi ja ipmárdusa. Dáid árvvuid galget mánáidgárddit ain buorebut gaskkustit mánáide.

Leaika, boagusteapmi ja illu lea mánáide ja rávisolbmuide oktasaš gávnadansadjin mas ovttaárvosašvuotta ja dohkeheapmi lea guovddážiis. Go beassá ovttas boagustit, de nannejuvvo mánáid servvolašvuotta.

Givssideami váikkuhusat

Máná guhte givssiduvvo, sáhtá alces oamastit negatiiva iešgova. Dat dagaha máná ovdii maiddá maŋgel eallimis. Givssideapmi sáhtá addit guhkilmas váikkuhusaid. Dutkamušat leat čájehan ahte mánát geat leat leamaš givssiduvvon sáhttet oažžut

konsentrerenváttisvuodaid, ja heajos sosiála ja psykologalaš heivehannávccaid maŋjel eallimis. Givssideapmi sáhtá maid dagahit deprešovnnaid ja psykiáhtralaš váttisvuodaid. Vaikko ii soaitte liikka garrasit čuoheat buohkaide, de guoddá givssiduvvon olmmoš aŋkke negatiiva dovdduid olles eallinagi.

Bargu miellaávkkálaš doaimmaiguin

Sihke mánáide ja rávisolbmuide sáhtá muhtomin leat váttis fuomášit gokko rádji stoahkama ja duohtavuoda gaska duođai manná. Mánáidgárdebargit vásihit bisánkeahtá árgabeaivválaš dáhpáhusaid miellaguottuid ja árvvuid oktavuodas. Movt čoavdit mii dakkár dáhpáhusaid?

Buot bargit berrejit guorahallat iežaset guottuid sihke mánáid ja váhnemiid guovdu. Miellaávkkálaš barggut fertejit vuolgit bargiid gaska. Juohke mánáidgárdebargi ferte leat dihtomielalaš iežas guottuid dáfus eará olbmuid guovdu, ja erenoamážit mánáid guovdu. Bargit fertejit leat dihtomielalaččat das movt sii láhttejit, dahje das movt sii gaskkustit iežaset miellaguottuid mánáid oainnu. Bargiin ferte leat oktasaš ipmárdus dasa makkár guottut leat dohkálaččat, ja sin dagut fertejit leat seammalágánat jus mánát láhttejit dohkemeahttumit. Rávisolmmoš ferte barggustis leat oadjebas, čielggas ja aktiiva. Oadjebas bargi ii bala váttis dilálašvuodain, ja son luohtá maiddáa ahte bargoskihpárat dorjot su.

Mánáidgárddi jodiheddjiin lea váldoovddasvástádus boktit bargiid movtta, ovddidit bargiid gelbbolašvuoda ja lámčit dili ovttasbargui váhnemiiguin, vai oččoda čielga oktasaš ipmárdusa dasa makkár árvvuid ja norpmaid mánáide berre gaskkustit.

Fuolkkit, fárrejeaddjit, ealáhusgullevašvuolta, giella (dárogiella/sámegiella, suopmanat) ja osku leat deatalaš bealit maid ferte vuhtii váldit, seamma deatalaš lea ahte mánát eai vealahuvvo daid namuhuvvon beliid geažil. Lea čájehuvvon ahte mánáidgárde- ja smávvasvaskuvlaagis lea oahpaheadji/rávisolmmoš dat guhte eanemusat váikkuha máná/oahppi stáhtusa.

Lea ágga cuiget dan movt mánnái váikkuha go rávisolmmoš duosdás moaitá dahje bilkida máná nuppiid gulu, dahje earaládje navdá máná birgetmeahttumin (Sjølund 1972).

Rávisolbmo rolla lea earalágán dál go dan maid lei muhtun buolvvaid dás ovdal, dattege berre rávisolmmoš dárkilit jurddašit addá go eahpedidolaččat mánnái vásáhusaid maid

sáhtta navdit givssideapmin, vrd. *nárridemiin*. Nárrideapmi lea okta mángga sámi bajásgeassinvugiin. Jus nárrideami galgá sáhttit geavahit mánáidgárddis, de ferte son guhte nárrida leat dihtomielalaš dan hárrái, ja son ferte olles mearrái dan vuogi hálddašit. Seammás ferte rávisolmmoš hálddašit iešguđetlágán bajásgeassinstrategiijjaid, ja máhttit daid atnit vurrolagaid. Olu bajásgeassin- ja oahpahanvugiin sáhttet leat sihke negatiiva ja positiiva váikkusat. Danne lea deatalaš ahte mánáidgárdebargit atnet dan muittus, ja čájehit ipmárdusa dasa goas iešguđetlágán vugiid sáhtta geavahit mánáidgárddis.

Go mánáidgárddis stohket, besset go buot mánát fárrui stoahkamii? Mánáin lea dárbu beassat čatnat ustivuoda- ja lagasoktavuodaid. Jus ovdamearkka dihte Petter ja Ásllat leaba stoahkame, ja Mihkkal čuožžu dobbeleappos ja geahččá. Galget go mánáidgárdebargit veahkehit Mihkkala searvat stoahkamii vai eai? Rávisolmmoš ferte geahččat ja guldalit ja vejolaččat veahkehit, ii ge árvádallat mii dáhpáhuvá. Juohke háves go fuomáša dohkemeahttumis láhttema, de ferte dan giedahallat sierra. Mánáidgárddis lea gilvu sosiála gullelašvuodas. Dalle sáhtta ihtit vuogádatlaš givssideapmi jus rávisolbmos ii leat gelbbolašvuolta ja gálga bidjat rájiid ja bagadallat ovttasdoaimama. Mánát berrejit oazžut vejolašvuoda ieža dovdat movt de lea go olgguštuvvo stoagadettiin. Dalle ožžot mánát buoret ipmárdusa dasa movt sin iežaset dagut sáhttet váikkuhit.

Mánáid ovttasdoaimama bokte, ja mánáidgárddi mánáid ja rávisolbmuid gaskkas lea stuora vejolašvuolta ovdánahttit mánáid iešluohttamuša ja givrodaga. Mánát dárbašit beassat nuppiid mánáiguin servvoštallat vai sin sosiála gelbbolašvuolta ovdána. Mánáidgárdebargit geain lea bargomokta ja fágalaš gelbbolašvuolta, leat riggodahkan mánáid ovdáneapmái. Movt deaivá mánáidgárde ovttaskas máná? Movt lámčit dili buori ságastallamii, árvvusatnimii ja luohttamuššii go deaivvadit iešguđet váhnemiiguin? Man bures dovdat iežamet kultuvrra ja árbevieruid? Mánát dárbašit aktiiva rávisolbmo guhte diehtá mii su rolla lea. Rávisolmmoš ferte doahttalit mánáid stoahkama, ja searvat stoahkamii mánáid eavttuid mielde. Bargi ferte máhttit čoavdit riidduid dás-ja-dál čovdosiiguin, ja sus fertejit leat guhkilmas strategiijjat riidduid čoavdimii.

Mánáidgárddis berre bargat miellaguottuiguin, dásseárvvuin ja solidaritehtain. Jus daiguin surggiiguin ii bargga, de ii leat eará surggiiguin ge ávki bargat. Miellaávkkálaš bargu lea

juoga mii berre leat lunddolaš oassin mánáid árgabeaivvis ja bajásšaddamis, ii ge leat soaittáhis prošeaktan maid dušše nuppevuoru čađaha. Mánáidgárddi rámmaplána gohčču buot mánáidgárddiid gaskkustit árvvuid ja ehtalaš norpmaid mánáidgárddis. Rámmaplánas namuhuvvojit ehtalaš norbman risttalašvuodas: “rehálašvuohta, njuolggalašvuohta, vuoiggalašvuohta, ráhkisvuohta lagamužžii, dássásašvuohta, gierdilvuohta ja sullasaččat”.

Solidaritehta eaktun lea udnnot nubbái juoidá. Solidaritehta ja dássásašvuohta mánáidgárddis lea olu rávisolbmuid dohkkeheaddji miellaguottu duohken, ja ulbmilin ferte leat ahte dan gávdná mánnájoavkkus.

Movt bargat mánáidgárddis vai eastada givssideami

Givssideami eastada go konsekveanta čájeha mánáide ahte dat ii leat dohkkehuvvon. Dat lea juoga mainna ferte bistevaččat bargat. Juohke mánáidgárdejagi álggus berrejit bargit humadit mánáiguin givssideami ja dohkkeameahtumis meanuid birra, ja dasto čuovvolit dáid ságastallamiid duolletdálle. Vuolggahetket digaštallamiid mánnájoavkkus givssideami birra, erenoamážit jus lea várra ahte givssideapmi gávdnno, ja dollet jámmadit ságastallanbottuid mas dohkkeameahtumis láhtten dego givssideapmi lea . Mánat dárbbážit hárhjehallat sosiála gálggaid. Deatálaččamus dáidá leat ságastallat daiguin geaidda guoská. Sihke suinna gii givssiduvvo ja suinna/singuin geat givssidit, berre ságastit, sihke guovttágaskan ja ovttas. Lea deatalaš loktet máná iešluohttámuša, máná jáhku alcces ja su positiiva iešvuodaide ja gálggaide. Maiddái máná iešfámotallan berre nannejuvvot. Positiiva iešfámotallama dovdomearka lea go mánná ieš váldá oktavuoda eará mánáiguin njulgedettiin fuomášeami alcces, ja ovdanbuktá iežas dáhtuid ja dárbbuid. Mánnái berre oahpahit ulbmiláš láhttema givssidandilálašvuodain. Mánáidgárddis berrejit leat vuogádatlaš ságastallanbottut mánáiguin vai olaha njuolggodieđuid mánáin movt sii vásihit mánáidgárddi árgabeaidili.

Erenoamáš várás berre atnit daid báikkiid, siste ja olgun, gos rávisolbmot dábálaččat eai leat nu olu oidnosis.

Iskkadeamit čájehit ahte mánát geahččalit beaitit dohkkeameahtumis láhttema rávisolbmuin. Bargit berrejit leat oidnosis nu olu go vejolaš, juogo observatevran dahje oasseváldin stoahkamis/doaimmain.

Drámageavaheapmi mánáidgárddis givssideami eastadeami várás

Iešguđetlágán drámáhtalaš ovdanbuktimiin main mánát leat fárus, sáhttet sii dovdát iežaset givssidandilálašvuodain, ja ožžot johtui jurdagiid givssideami birra. Daiguin jurdagiiguin ja dovduiguin sáhttá bargat drámáhtalaš stoahkama, tevdnema dahje dakkáraš doaimmaid oktavuodas. Drámás ja teáhteris sáhttet mánát identifiseret iežaset posiitiiva rollaiguin ja daiguin figuvrraiguin mat leat sympáhtalaččat.

Videogeavaheapmi observerema oktavuodas

Jus mánáidgárdi dáhttu geavahit video guorahaladettiin bargiid ovttasdoaimbama mánáiguin, de berre deattuhit posiitiiva beliid. Mánáidgárdi berre ieš mearridit galgá go videobátti čájehit guovtti ja guovtti bargái hávális, vai soai beassaba geahččat ja digaštallat goabbatguimmiineaska video vuodul. Video berre dušše geavahit rávisolbmo dihtomielálašvuoda ovdánahttima várás.

Go videoin bádde bargiid servvoštaladettiin mánáiguin, de sáhttá videobátti vuodul maŋŋel dárkut ja smiehtadit movt guhtege bargi gulahallá mánáiguin, ja geahččat movt rávisolmmoš doarju máná go ovddida iežas posiitiiva vuogi mielde. Drámá ja video leat buorit bargovuogit maid áinnas oažžu geavahit mánáidgárddis maiddái eará oktavuodain.

Mánáidgárddi ja ruovttu ovttasbargu

Mánáidgárddis oaidnalit bargit ja váhnemat beaivválaččat go lea buktin- ja viežžanáigi. Máná dovdá oadjebasvuoda jus oaidná ahte váhnemiid ja mánáidgárddi gaska lea buorre dialoga.

Váhnemat berrejit oassálastit givssideami eastadanbargguin. Jus máná dovdá ahte váhnemat ja mánáidgárdi leat goabbatoaivilis máná láhttema hárrái, de fuomáša son dan jođánit ja sáhttá atnit dan alces buorin.

Váhnenságastallamiidda berre ráhkadit bagadusa mas iešfámostallan deattuhuvvo.

Váhnenságastallamiin berre maiddái humadit sosiála gelbbolašvuoda birra.

Rájiid bidjan, givssideapmi jna. sáhttet leat fáddán váhnenčoahkkimiin, vai váhnemat ja bargit besset digaštallat dakkár fáddáid ja soahpat makkár láhtten lea dohkálaš ja mii ii leat dohkálaš. Dalle dovdet mánát ahte mánáidgárddis leat seamma njuolggadusat go ruovttus.

Mánáidgárdi berre jođánit váldit oktavuoda guoskevaš váhnemiiguin jus sin mánát láhttejit dohkemeahttumit. Lea deatalaš ahte váhnemat ožžot dieđuid das ahte sin mánát

leat seahkánan givssidandáhpáhusaide. Sáhtta leat váttis ovddidit dákkár áššiid váhnemiidda, ja dan ferte dahkat dakkár vuogi mielde mii buktá posiitiiva ovdáneami, ii ge neavtte sivahallamin ovttaskas máná dahje váhnemiid guovdu.

Mánáidgárdebargiin lea máhttu givssideami birra mii lea ávkkálaš váhnemiidda nai, nu ahte sáhtta unnidit ja eastadit givssideami.

Sáhtta leat ávkkálaš ja miellagiddevaš digaštallat dákkár dilálašvuodaid ja gažaldagaid eará rávisolbmuiguin máná lagamuččaid searvvis.

Sirdin mánáidgárddis skuvlii

Mánáidgárdi ja guoskevaš skuvla berrejit guorahallat movt sirdin mánáidgárddis skuvlii čadahuvvo, ja rievdadit beliid jus leaš dárbu. Mánáidgárddi ja skuvlla gaskka berre leat formála ovttasbargu, ja daid gaskasaš vuordámušat berrejit leat čielggaduvvon.

Mánáidgárdi ja skuvla berrejit lágidit sosiála servvoštallanlágidemiid vai mánát geat leat skuvlii álgime, dovddiidit skuvllain ja skuvlla birrasiin.

Dat maid mánná lea mánáidgárddis oahppan, váldá son fárrui skuvlii. Movt sáhtta dainna joatkit skuvllas? Mihttun ferte leat eallinguhkosaš oahppan ja ollislaš oahppomannolat. Jus dan galggaš olahit, de ferte leat buorre ovttasbargu mánáidgárddi ja skuvlla gaskka.

Ovddasvástádus

Rávisolbmo ovddasvástádus

Mánát ohppet vuhtiiváldit guđetguimmiideaset, leat hutkájain, solidáralažžan ja čoavdit riidduid jus mánáidgárddi rávisolbmot dahket buori barggu. Rávisolbmot leat geažos áiggi ”mearkkašahtti earát” mánnái, ja danne leat sii rollaovdagovvan buot mánáidgárdemánáide buot dilálašvuodain. Dan fertejit bargit váldit duodas. Rávisolbmuid vuohki gávnnaht čovdosiid, váikkuha maiddái mánáid strategiijja välljemiid omd. riidočoavdimiid oktavuodas.

Bargiin ja váhnemiin lea oktasaš ovddasvástádus gaskkustit vuđolaš árvvuid, nu ahte mánát ožžot buori mánnávuoda ja bajásšaddet ovddasvástádusmielalaš olmmožin.

Loahpaheapmi

Dohkkemeahttumis láhttema eastadeami bargguin, ferte leat máhttu, nákca ja dáhttu bargat dakkár čuolmmaiguin. Mánáidgárddit berrejit leat bures ráhkkanan dakkár čuolmmaid čoavdit.

Givssideami birra gávdno oppalaš dieđalaš girjjálašvuohta, ja leat maiddái ráhkaduvvon ávdnasat mánáidgárddiid sosiála gelbbolašvuođa bargguid várás. Okta dain, ”*Steg for steg*” bohtá jorgaluvvot davvisámegillii.

Sávaldat lea maid oažžut áigái eanet mánáidgárdeguoskevaš dutkama dáin temáin, ja dat leat maiddái dárbbášlaš.

Duogášgirjjálašvuohta

Givssideami birra mánáidgárddis, eai leat nu olu konkrehta girjjit. Eanas mii lea čállojuvvon givssideami birra, lea čadnon skuvlaoktavuođaide. Eai leat makkár ge iskkadeamit dahkkon givssideami birra sámi guovlluid mánáidgárddiin.

- ON soahpamuš mánáid vuoigatvuođaid birra
- Mánáidgárddi rámmaplána. Mánáid- ja bearašdepartemeanta 1995 Q-0905 S
- Anitrasistisk arbeid i barnehagen. Mánáid- ja bearašdepartemeanta 1994 Q-0858
- Reidar J. Pettersen: Mobbing i barnehagen. SEBU lágádus 1997
- Dan Olweus/Cecilia Solberg: Mobbing blant barn og unge.
Informasjon og veiledning til foreldre. Pedagogisk Forum 1997
- Dan Olweus: Mobbing i skolen. Hva vet vi og hva kan vi gjøre? Universitetsforlaget 1994
- Manifest mot mobbing. Tiltaksplan 2004-03-25
- Mobbing i barnehagen. Et hefte for deg som arbeider i barnehagen.
Mánáid- ja bearašdepartemeanta 2004
- Mobbing blant barn og unge – Informasjon og veiledning til foreldre.
Mánáid- ja bearašdepartemeanta 2003
- Margrethe Midtsand/Brit Monstad/Frode Søbstad: Tiltak mot mobbing starter i barnehagen. Dronning Mauds Minne 2004
- Patty Wipfler:
 - Gulahallat mánáin. Movt gulahallat suhttan mánáin?
 - Movt sáhttit mii doarjut nuoraid?
 - Movt mii sáhttit addit mánáide dovduidlaš ovdamuni
 - Doalvvuhanstoahkan

- Rájiid bidjat mánáide

Stáhta dearvvašvuodáiskadeamit, Dearvvašvuodačuvgehusa ossodat

www.barneombudet.no

www.skolenettet.no

www.utdanningsforbundet.no

Mánáidgirjjálašvuohta

Sámegiell mánáidgirjjit

Astrid Lindgren: - Go unna liddáš áiggui bahás dahkat

Bodil Cappelen: - Jálos Márjá (davvisámegiellii)
- Veaksehke Maarja (lullisámegiellii)
- Jálos Márgga (julevsámegiellii)

Eva Eriksson: - Girjjáš Bellá ja Gusttu birra

Gunilla Bergstrøm: - Dál ledjet gávvil, Alfons Åberg!
- Mii gummehallá, Alfons Åberg

Gunilla Wolde: - Emma mánáidgárddis
- Nággaris Emma
- Emma vuosttaš beaivi mánáidgárddis
- Emma ja unna vieljaš
- Thomas ja Ristiinna

Harald O. Lindbach: - BeagaBeaga ja Biera (davvisámegiellii)
- BiegaBiega ja Piera (julevsámegiellii)

Inga Laila Hætta/Aino Hivand: - Máddu mávssaha (davvisámegiellii)
- Maadtege haadtohte (lullisámegiellii)
- Máddo mávset (julevsámegiellii)

- Jens Martin Mienna: - Fasttेशurvi (davvisámegillii)
- Væssj-Bualehke (lullisámegillii)
- Vasteshoarvve (julevsámegillii)

Njeallje álbmotmáidnasa/Njiejje áálmeg-heamturh/Niellja álmмуksubttasa

- Golbma boŋkibohká (davvisámegillii)
- Dah golme buehkieh (lullisámegillii)
- Gáámmá hábrá (julevsámegillii)

Dárogielgihppagat

Molly Wigan

Det er lov å være redd
En liten hjelpebok om frykt
Libretto lágádus 2003

Det er lov å være lei seg
En liten hjelpebok for barn som sørger
Libretto lágádus 2001

Rett og galt – og det var alt
En liten hjelpebok for barn om å velge riktig
Libretto lágádus 2003

Det er lov å bli sint
En liten hjelpebok for barn om sinne
Libretto lágádus 2001